

سخن نخست

آرشیویست‌ها و توکن غیرقابل معاوضه^۱

سعید رضایی شریف آبادی^۲

از آغاز دهه ۱۹۹۰ مفهومی به نام ارز دیجیتال، وارد ادبیات اقتصادی و معاملاتی شد. بلاکچین^۳ رشد خود را در دهه اول قرن بیست و یکم به عنوان رقیب جدی در معاملات اقتصادی شروع کرد و هم اکنون بیش از ۸۰۰ نوع رمز ارز یا ارز دیجیتال^۴ بدون واسطه بانک مرکزی و بی‌نیاز به واسطه، از کاربری به کاربر دیگر در بازار مالی رد و بدل می‌شود. اما در دهه دوم قرن بیست و یکم پدیده‌ای به نام توکن غیرقابل معاوضه به عنوان دارایی دیجیتال متصل به بلاکچین ایجاد و شروع به رشد کرده است. زمانی که جنسی قابل معاوضه باشد امکان تهاتر با جنس دیگر وجود دارد، اما غیرقابل معاوضه، معنایش منحصر به فرد بودن موضوع معامله است. رمز ارزهایی مانند بیت‌کوین قابل معاوضه با همتایان خود هستند همانگونه که می‌توان پول رایج را به واحدهای کوچکتر یا بزرگتر تبدیل کرد و یا در صرافی‌ها با پول کشور دیگری معاوضه کرد. نوآوری‌ها هم هیجان‌انگیزند و هم نگران‌کننده! توکن غیرقابل معاوضه هم یک نوآوری هیجان‌انگیز است چون واسطه‌ای به نام بانک مرکزی را حذف می‌کند و معاملات را طرفین قیمت‌گذاری می‌کنند؛ بنابراین دولت‌ها نمی‌توانند با چاپ اسکناس قیمت آن را تعیین کنند. اما توکن غیرقابل معاوضه نگران‌کننده نیز هست، زیرا کار خود را با آثار هنری آغاز کرده است. آثار دیجیتالی چون نقاشی، موسیقی، تصویر، فیلم، انیمیشن که خالق یا خریدار آن را به طور انحصاری در اختیار خواهد داشت در این فناوری عرضه می‌شود و قابل نسخه‌برداری نیست. این نوع توکن در واقع سند قابل اعتمادی در دست خالق یا صاحب اثر است که در بلاکچین حک شده است. از این رو هم اصالت دارد و هم منحصر به فرد است. توکن غیرقابل معاوضه را نمی‌شود با توکن دیگر معامله، تکثیر، یا به چند قسمت تقسیم کرد. نکته مهم دیگر، بهای سرسام‌آور آن است. به طور نمونه، یکی از گرانترین توکن‌های غیرقابل معاوضه تصویرهای پیکسلی یک میمون از مجموعه

1. Non Fungible Tokens. (NFTs)

۲. استاد دانشگاه الزهراء و معاون اسبق اسناد ملی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ج.ا. ایران

3. Block chain

4. Bitcoin

کریپتوپانکس^۱ است که آزمایشگاه لاوا^۲ در سال ۲۰۱۷ طراحی کرده است و امروزه ارزش این مجموعه بیش از صد میلیون دلار است.

علاوه بر قیمت‌های نجومی توکن‌های غیرقابل معاوضه، هنرمندانی که نگران نسخه‌برداری از آثار خود در فضای مجازی هستند به شدت از آن استقبال کرده‌اند و آن را حافظ مالکیت معنوی آثار خود می‌دانند.

اما پرسش این است که آیا این فناوری تهدیدی برای مأموریت آرشیوها یا موزه‌ها است و یا فرصتی برای صیانت از دارایی‌های فرهنگی و تاریخی؟

موافقان استدلال می‌کنند که این فناوری، امکان به اشتراک‌گذاری نسخه‌ی منحصر به فرد دیجیتال اسناد و اشیاء تاریخی را فراهم خواهد کرد و صاحبان این گونه آثار نه تنها خیالشان از بابت تکثیر بی‌رویه اثر - به‌ویژه در دنیای مجازی - راحت خواهد شد، بلکه برای ایشان درآمدزا هم خواهد بود. به علاوه، هر کس در هر گوشه‌ی دنیا می‌تواند به دور از هر تبعیضی اثر خود را به ثبت برساند و عرضه کند.

حال آیا آرشیویست‌ها و موزه‌داران هم می‌توانند نسخه توکن غیرقابل معاوضه آثار موجود در مجموعه خود را با قیمت گزاف بفروشند و درآمدزایی کنند، در حالی که نسخه فیزیکی اثر متعلق به آنهاست و در موسسه ایشان باقی خواهد ماند؟ شاید این کار در بلندمدت با مأموریت آرشیویست‌ها و موزه‌داران مغایر باشد. به علاوه، اگر نسخه منحصر به فرد فیزیکی اثر بدلیلی از جمله سوانح طبیعی از بین برود و نسخه منحصر به فرد دیجیتال آن به فروش رفته باشد، آیندگان موسسات ایشان را مواخذه نخواهند کرد؟

مخالفان، به علاوه، ضمن تاکید بر اصل منشأ و یکپارچگی و نظم اولیه اسناد آرشیوی، مهمترین چالش آرشیوها را برای ورود به این عرصه، نقض اصول آرشیوی می‌دانند. راستی تکلیف اسنادی که در این فضا خلق می‌شوند که اصیل هستند و منحصر به فرد چه می‌شود و آرشیوها و موزه‌ها چه تکلیفی در قبال آنها دارند؟

نهادهای فرهنگی، به‌ویژه آرشیوها، نباید به فناوری‌های جدید بی‌اعتنا باشند و منتظر باشند دیگران برایشان سیاست‌گذاری و تغییر ایجاد کنند. شناخت تحولات فناورانه و پیشگیری بهتر خواهد بود.

1. Cryptopunks
2. Lava Lab

